

**“De ‘diligente zoektocht’
naar rechthebbenden die
instellingen volgens de
richtlijn moeten uitvoeren,
vraagt veel werk en
maakt massadigitalisering
onbetaalbaar.”**

> Lees ook p. 8 en 38

Auteursrecht: een balans uit evenwicht

Bruno Vermeeren, VVBAD

Over recht wordt vaak gesproken in termen van evenwicht. Vrouwe Justitia draagt niet voor niets een weegschaal. Dat geldt ook voor het auteursrecht, waar de traditie wil dat er een evenwicht gezocht wordt tussen de rechten van de rechthebbenden (auteurs, uitgevers, producenten, uitvoerende kunstenaars ...) en van de gebruikers. Dat zoeken naar evenwicht leidt ook tot de nodige vaagheid in de antwoorden van de politieke partijen op het memorandum van de VVBAD, zoals u elders in dit nummer kan lezen.

In weerwil van het gangbare discours, zit het evenwicht tussen de belangen van gebruikers en rechthebbenden niet ingebakken in het auteursrecht. Het uitgangspunt is immers dat het auteursrecht exclusief toekomt aan de rechthebbenden. De belangen van de gebruikers worden gegarandeerd door welomschreven beperkingen en uitzonderingen op de rechten van de auteurs. Dat houdt in dat als er nieuwe vormen van distributie of gebruik ontstaan, zoals nu in onze netwerkmaatschappij het geval is, gebruikers hiervoor telkens uitdrukkelijk toestemming moeten vragen. Dat leidt dan bijvoorbeeld tot moeilijke onderhandelingen tussen uitgevers en bibliotheken over het uitlenen van e-boeken. Daar bestaat immers geen wettelijke uitzondering voor.

VOOR EEN AUTEURSRECHT IN BALANS

De belangrijkste beperking is die van de tijd. Het auteursrecht is niet eeuwigdurend, maar beperkt tot zeventig jaar na overlijden van de auteur. Na die periode komt het beschermd werk in het publieke domein en kan het vrij gebruikt worden. Die zeventig jaar is een uitbreiding t.o.v. de Conventie van Bern uit 1886 (de laatste versie die door België werd geratificeerd is die van 1971) die de bescherming beperkt tot vijftig jaar na overlijden en illustreert de voortdurende expansie van het auteursrecht wereldwijd.

In hun memorandum *Voor een auteursrecht in balans* pleiten de leden van het Samenwerkingsverband Auteursrecht & Samenleving (SA&S), waar ook de VVBAD deel van uitmaakt, dan ook voor grenzen aan de uitbreiding van het auteursrecht. Zo zou het principe van de beschermingsduur op een heel andere manier geregeld kunnen worden. Het octrooirecht, waar vaak grote commerciële belangen mee gemoed zijn, voorziet maar in een beschermingsduur van twintig jaar. Waarom zou het auteursrecht dit voorbeeld niet kunnen volgen? Die periode zou verlengd kunnen worden op voorwaarde dat de auteur zijn werk na afloop van deze twintig jaar laat registreren. Dat zou meteen het voordeel hebben dat er een register bestaat van beschermde werken. Instellingen zouden dus nooit meer in onzekerheid verkeren over de status van een werk en ook de rechthebbenden zouden in principe altijd eenvoudig traceerbaar zijn.

LEENRECHT VOOR E-BOEKEN EN ANDERE UITZONDERINGEN

Nieuwe vormen van gebruik van auteursrechtelijk beschermd werk, zijn momenteel niet mogelijk zonder toestemming van de rechthebbenden. SA&S is dan ook van oordeel dat er een uitbreiding van de bestaande uitzonderingen moet komen. Momenteel springt vooral het leenrecht voor e-boeken in het oog, nu zowel in Nederland als in Vlaanderen systemen voor het uitlenen van e-boeken gelanceerd worden. Bibliotheken moeten zelf kunnen beslissen welke e-boeken ze willen opnemen in hun collectie en tegen welke voorwaarden ze die willen uitlenen. Uiteraard moet daar een leenvergoeding tegenover staan, zoals ook nu voor papieren boeken het geval is.

SA&S geeft ook andere voorbeelden van wenselijke uitzonderingen. Zo mogen bibliotheken en archieven delen van hun collectie waarop auteursrecht rust, digitaliseren. Ze mogen deze echter alleen maar ter beschikking stellen van hun gebruikers op terminals in hun gebouwen. Gebruikers verwachten echter dat deze ook online beschikbaar zijn. De Auteurswet moet daarnaast meer mogelijkheden bieden voor het behoud en het digitaal beschikbaar maken van erfgoedcollecties voor niet-commercieel gebruik. Ook een uitbreiding voor mensen met een leesbeperking is wenselijk.

De bestaande uitzonderingen kunnen bovendien uitgehouden worden. Momenteel kunnen bepaalde rechten voorzien in de Auteurswet ongedaan gemaakt worden door contracten of licenties. Dat is uiteraard onaanvaardbaar: alle uitzonderingen moeten van 'dwingend recht' zijn en voorrang krijgen op contractuele bepalingen. Rechthebbenden kunnen digitaal materiaal ook beschermen met kopieerbeveiliging (Digital Rights Management of DRM). Dat maakt het bijvoorbeeld moeilijk om kopies te maken voor conserveringsdoeleinden, ook al mag dat volgens de Auteurswet wel. SA&S vraagt dan ook dat de Auteurswet zo aangepast wordt dat technische beschermingsmaatregelen omzeild kunnen worden wanneer instellingen van een legitieme uitzondering gebruik wensen te maken.

Het Angelsaksische 'copyright' gaat op een andere manier om met uitzonderingen. Een 'fair use'-bepaling maakt het voor instellingen mogelijk om auteursrechtelijk beschermd materiaal op nieuwe manieren te gebruiken, op voorwaarde dat ze de commerciële belangen van de rechthebbenden niet schaden. In geval van betwisting, is het de rechter die beslist of er inderdaad sprake is van 'geoorloofd gebruik'. Ook bij ons zou een dergelijke 'open norm' welkom zijn, vindt SA&S. Criteria die kunnen meespelen om te beslissen of het gebruik fair is, zouden onder meer de aard van het gebruik zijn (educatief, niet-commercieel) en het effect van het gebruik om de potentiële markt of waarde van het beschermde werk.

TOEGANG TOT INFORMATIE

Digitalisering is een belangrijke opdracht voor bibliotheken, archieven en erfgoedinstellingen. Voor werken waarop nog auteursrecht rust, zowat alles wat in de twintigste eeuw geproduceerd werd, is daarvoor toestemming van de rechthebbenden vereist. Zeker bij massadigitaliseringsprojecten is vaak niet meer te achterhalen wie die rechthebbenden zijn. Europa keurde in 2012 wel een *Richtlijn Verweesde Werken* goed, maar deze is in de praktijk onwerkbaar. De 'diligente zoektocht' naar rechthebbenden die instellingen volgens de richtlijn moeten uitvoeren, vraagt veel werk en maakt massadigitalisering onbetaalbaar. SA&S vraagt een meer laagdrempelige invulling van de diligente zoektocht. De richtlijn moet overigens nog omgezet worden in Belgisch recht. Uiteraard moet de institutionele gebruikers daarbij betrokken worden.

langer op de agenda staat. Het blijft vaak onduidelijk welke auteurs aangesloten zijn bij een beheersvennootschap, welke licenties en tarieven deze hanteert en welk repertoire en welke rechten zij vertegenwoordigt. SA&S zou graag zien dat de toekomstige Europese richtlijn over de collectieve beheersorganisaties deze verplicht om alle noodzakelijke informatie over hun diensten te verschaffen en om hun licentievoorwaarden te baseren op objectieve criteria. Er moeten aangepaste tarieven voorzien worden voor cultureel of educatief gebruik zonder commercieel doel. Er moet werk gemaakt worden van één loket dat doorverwijst naar de juiste beheersvennootschap om rechten te klaren.

Transparante beheersvennootschappen is een concrete vraag die, samen met uitbreiding van de uitzondering voor mensen met een leesbeperking, op steun kan rekenen van verschillende politieke partijen, zoals uit het artikel 'Wie bouwt er mee?' elders in dit nummer van META blijkt. Maar verder blinken de partijen uit in vaagheid. Zo is het bijzonder teleurstellend dat geen enkele partij zich uitspreekt over een leenrecht voor e-boeken, een thema dat momenteel hoog op de agenda staat en waar de VVBAD in de komende weken nog actie rond zal voeren.

Met een consultatie over de herziening van het auteursrecht, staat het thema ook op de Europese agenda. De consultatie bood instellingen en organisatie de kans om de problemen waarmee zij geconfronteerd worden, over te brengen aan de Europese Commissie. SA&S formuleerde een modelantwoord en

“HET OCTROOIRECHT, WAAR VAAK GROTE COMMERCIEËLE BELANGEN MEE GEMOEID ZIJN, VOORZIET MAAR IN EEN BESCHERMINGSDUUR VAN 20 JAAR. WAAROM ZOU HET AUTEURSRECHT DIT VOORBEELD NIET KUNNEN VOLGEN?”

Ook de herziene richtlijn op hergebruik van overheidsinformatie moet nog omgezet worden in Belgisch recht. De richtlijn verplicht overheden om informatie waarvan zij zelf het auteursrecht bezitten, ter beschikking te stellen voor hergebruik. SA&S vindt dat deze omzetting rekening moet houden met de specifieke opdrachten en noden van de instellingen, met hun precieze publieke financiering en met de praktische uitvoerbaarheid van de maatregelen. Concreet betekent dat onder meer dat de financiering op lange termijn van de databanken gegarandeerd is. Een open-databeleid moet ook ruimte geven aan de ontwikkeling van diensten door publieke instellingen. Die moeten kunnen aangerekend worden aan de afnemers.

Net zoals de VVBAD in haar eigen memorandum, vraagt SA&S de garantie dat onderzoek gefinancierd met publieke fondsen altijd in open access beschikbaar wordt gesteld. Uitgevers zouden bovendien ook hun datacollecties, zoals reeksen foto's, teksten en video's, open moeten stellen voor datamining, zelfs als ze nog beschermd worden door het auteursrecht. Op die manier komen deze gegevens beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek.

TRANSPARANTE BEHEERSVENNOOTSCHAPPEN

Transparantie van de beheersvennootschappen — Sabam en Reprobel zijn allicht de meest bekende — is een thema dat al

riep bibliotheken, archieven en erfgoedinstellingen op om te antwoorden op de bevraging. De consultatie bevatte enkele zorgwekkende vragen. Stel u voor dat het linken naar een website of naar andere content die beschermd wordt door het auteursrecht alleen nog mogelijk is met uitdrukkelijke toestemming van de rechthebbenden. Het hele functioneren van het internet wordt meteen onderuit gehaald. De kans dat het zover komt, lijkt niet groot. Maar het feit alleen dat de Europese Commissie de optie vermeldt, illustreert dat sterke krachten ijveren voor een verdere uitbreiding van het auteursrecht.

Waakzaamheid blijft dan ook geboden. De consultatie zal ongetwijfeld leiden tot verder overleg op Europees niveau. Europese richtlijnen en internationale verdragen moeten omgezet worden in nationale wetgeving. In die omstandigheden is een krachtenbundeling zoals die van het Samenwerkingsverband Auteursrecht & Samenleving, absoluut noodzakelijk. SA&S wordt gedragen door FARO, Bibnet en — sinds kort — de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR). Joris Deene, de jurist in dienst van SA&S weet nog even wat gedaan ... ■■

> www.auteursrechtensamenleving.be